

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 330.34(477):502.17:332.142.6

Компаративний аналіз зарубіжного досвіду реалізації політики ресурсозбереження на підприємствах

Кузь А.О.

студентка

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Приварникова І.Ю.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Проблема ресурсозбереження є однією з найважливіших в контексті актуальності концепції сталого розвитку серед високорозвинених країн. У статті виділено підходи до трактування поняття «ресурсозбереження» та його ключові елементи. Проаналізовано підходи до управління ресурсозбереженням в Німеччині, Данії, Великобританії, Франції, а також порівняно їх між собою. Визначено особливості та проблеми української політики управління ресурсозбереженням.

Ключові слова: ресурсозбереження, ресурсозберезувальні технології, ресурсоефективність, оцінка ресурсоефективності, сталий розвиток, управління ресурсозбереженням.

Кузь А.О., Приварникова І.Ю. КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИКИ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

Проблема ресурсосбережения является одной из важнейших в контексте актуальности концепции устойчивого развития среди высокоразвитых стран. В статье выделены подходы к трактовке определения «ресурсосбережение» и его ключевые элементы. Проанализированы подходы к управлению ресурсосбережением в Германии, Дании, Великобритании, Франции, а также сравнены они между собой. Определены особенности и проблемы украинской политики управления ресурсосбережением.

Ключевые слова: ресурсосбережение, ресурсосберегающие технологии, ресурсоэффективность, оценка ресурсоэффективности, устойчивое развитие, управление ресурсосбережением.

Kuz' A.O., Pryvarnykova I.Yu. COMPARATIVE ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE OF REALIZATION OF RESOURCE SAVING POLICY ON ENTERPRISES

Resource conservation is one of the most important problems in the context of the relevance of the concept of sustainable development among highly developed countries. Approaches to the interpretation of the definition of "resource-saving" and its key elements are emphasized in the article. Approaches to the management of resource saving in Germany, Denmark, Great Britain and France are analyzed and compared, and the peculiarities and problems of the Ukrainian policy of resource-saving management are determined.

Keywords: resource-saving, resource-saving technologies, resource efficiency, assessment of resource efficiency, sustainable development, resource-saving management.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасному світі проблема неефективного використання ресурсів та її вирішення є одними з найголовніших напрямів діяльності усіх країн. Ця проблема є комплексною та охоплює різнопланові аспекти, зокрема екологічний, техніко-технологічний, кредитний, ціновий, зовнішньоекономічний, соціальний. Тому напрями заходів державного регулювання ресурсозбереження повинні охоплювати усі ці аспекти. Зростання цін

на світові ресурси спонукає світові економіки до все більш ефективного та раціонального використання ресурсів. Вітчизняні підприємства в Україні як складові глобальної економіки та сучасної європейської держави не можуть знаходитись осторонь світових процесів, а значна зношеність їх основних фондів, висока енергоємність та постійне зростання цін на ресурси ще більше підкреслюють актуальність раціонального використання ресурсів для нашої країни.

Ресурсозбереження відносять до напрямів сталого розвитку бізнесу і є однією з головних конкурентних переваг в сучасному змінному ринковому середовищі. Запровадження ресурсозберігаючих технологій позитивно впливає на навколишнє середовище; для підприємств це виражається в зменшенні природоохоронних платежів, формуванні «зеленого іміджу» компанії та країни загалом, що покращує її ринкові позиції.

Компаративний (порівняльний) аналіз є дуже доречним у вивченні підходів до ресурсозбереження, оскільки дає змогу порівняти підходи до визначення поняття «ресурсозбереження», підходи до ресурсозбереження в різних країнах, значення ресурсозбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження проблеми ресурсозбереження відображене в роботі українських та зарубіжних учених. Д. Медоуз першим оцінив важливість ресурсного фактору в розвитку світової економіки та створив модель динаміки світової економіки, яка базується на 5 основних напрямках, таких як індустріалізація, ріст населення, зростання продовольчих потреб, виснаження ресурсів і погіршення навколишнього середовища [1]. Г. Дейлі наголошував також на необхідності ресурсозбереження, він є автором стратегії розвитку «екологічного редуцціонізму», сутність якої полягає у скороченні масштабів економіки до її повного зникнення, розчинення в навколишньому екосистемі, що загрожує людству вимиранням як біологічного виду [2]. С. Дорогунцов визначив, що якими б різними не були підходи до визначення поняття «ресурси», впевнено можна сказати, що зростання людських потреб весь час наштовхується на обмеженість ресурсів [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що означена проблема є досить актуальною, її вивчали багато дослідників, досі не існує більш уніфікованого визначення ресурсозбереження та ресурсозберігаючих технологій. Також відсутня адаптована до сучасності законодавча база для регулювання цих процесів в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення та порівняння підходів до трактування терміна «ресурсозбереження»; визначення ефектів від ресурсозбереження; виділення показників, які оцінюють ефективність використання ресурсозберігаючих технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «ресурсозбереження» є

досить складним та охоплює багато елементів, кожен з яких відображає сутність цього комплексного поняття. До таких елементів можна віднести визначення ресурсозбереження, його мету, об'єкт і суб'єкт ресурсозбереження.

Існує декілька підходів до трактування терміна «ресурсозбереження». За першого підходу ресурсозбереження розглядається як будь-яка діяльність, яка передбачає дбайливе ставлення до природних ресурсів та охорону навколишнього середовища. Наприклад, на думку М. Копного, «ресурсозбереження – це цілеспрямована діяльність зі зниження собівартості продукції за рахунок збереження матеріальних та трудових ресурсів шляхом скорочення видатків та відходів, запровадження заміників сировини, безвідходної технології покращення технічних параметрів виробів тощо» [4]. За другого підходу ресурсозбереження розглядається як процес. «Ресурсозбереження – це процес підвищення ефективності використання ресурсів та база ресурсозберігаючого менеджменту, що спрямований на зниження матеріальних, трудових та інших видів фінансових затрат» [5]. Третій підхід полягає в тому, що ресурсозбереження вважають напрямом використання ресурсів. «Ресурсозбереження – це прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції за тої ж кількості використаної речовини, палива, основних і допоміжних матеріалів» [6].

І. Драган вважає, що ресурсозбереження є перспективним напрямом економічного розвитку, який забезпечить збалансованість соціальної, екологічної та економічної складових життєдіяльності суспільства [23].

Ресурсозбереження охоплює багато аспектів, які відповідають різним видам діяльності, що його складають (виробничо-технічна, організаційно-економічна, правова, освітня (інформаційна), маркетингова (комерційна), науково-дослідна, соціальна, екологічна).

Усі складові взаємопов'язані та взаємозалежні. Так, науково-дослідна складова безпосередньо впливає на виробничо-технічну, забезпечуючи створення наукової бази для промислового виробництва; ефективність маркетингової та виробничо-технічної діяльності значною мірою залежить від освітньої складової, поширення позитивної інформації про новинки ресурсозбереження тощо. Комплексна взаємодія всіх складових забезпечує підсумковий результат ресурсозбереження,

що полягає в підвищенні соціально-екологічно-економічної ефективності суспільного виробництва [20].

В західних джерелах можна знайти слова-синоніми, які є близькими за сутністю до поняття «ресурсозбереження». Це “resource conservation” (від англ. «збереження ресурсів», «консервація ресурсів»), “resource efficiency” (від англ. «ресурсоефективність») та “resource saving” (від англ. «збереження ресурсів»).

В усіх трактовках терміна «ресурсозбереження» наголошено на тому, що це є діяльністю, яка спрямована на досягнення певної мети. І. Сотник вважає, що метою ресурсозбереження «є підвищення соціально-екологічно-економічної ефективності виробництва за зниження його ресурсомісткості» [7]. За джерелом [8] метою ресурсозбереження є корегування напряму використання ресурсів в бік їх включення в додаткове «екологічне» фінансування. Для підприємства метою ресурсозбереження є «оптимальне використання усіх наявних ресурсів з урахуванням його стратегічних цілей».

Суб'єкти ресурсозбереження можна розділити на дві групи (рис. 1).

Впровадження ресурсозберігальних технологій повинне мати певний результат. Такий результат називають ефектом, він дає можливість оцінити, як впливають заходи ресурсозбереження на виробництво та економіку держави і світу загалом. Одним з перших науковців, що вивчав ефекти підвищення ефективності використання природних ресурсів, був Вільям Стенлі Джевонс, який, дослідивши технологічні вдосконалення у сфері вуглевидобутку у 1865 р., дійшов висновку, що підвищення ефективності видобутку вугілля привело до зростання споживання вугілля

в широкому спектрі галузей промисловості. Таким чином, встановлено, що технологічний прогрес, який збільшує ефективність, з якою ресурс використовується, має тенденцію до збільшення, а не зменшення, як прийнято вважати, швидкості споживання цього ресурсу. Цей ефект був названий «ефект Джевонса» або «парадокс Джевонса» [9].

Загалом під ефектами ресурсозбереження розуміються комплексні ефекти, що поєднують економічну, соціальну та екологічну складові. Проте в контексті стимулювання підприємств до впровадження ресурсозберігаючих заходів доцільно розглядати всі ці складові саме через призму економічної ефективності, адже перш за все важливим рушійним фактором та своєрідним стимулом прийняття рішення щодо впровадження ресурсозбереження на підприємстві є їх економічна доцільність. Можна виділити два підходи до класифікації ефектів ресурсозбереження. Перший полягає в розподілі ефектів за видами результатів впровадження ресурсозберігаючих технологій (табл. 1).

Процеси ресурсозбереження на підприємстві позитивно впливають на широке коло суб'єктів, що сприймають його результати. Тому другий підхід до класифікації ефектів ресурсозбереження поділяє ефекти залежно від суб'єктів, які відчують ці ефекти (табл. 2).

Вчені пропонують зараз декілька підходів до оцінювання ефектів ресурсозбереження. І. Сотником [15] запропоновано комплекс системи соціально-екологічно-економічних показників для ефекту ресурсозбереження на підприємстві. Така система показників дає змогу оцінити економічний рівень ресурсозбереження підприємства. Оцінка економічного рівня

Рис. 1. Види суб'єктів ресурсозбереження

Таблиця 1

Види ефектів від ресурсозбереження [10–13]

Вид ефекту	Приклади
Економічний	Збільшення обсягів виробництва продукції; підвищення рівня прибутковості та рентабельності продукції; підвищення надійності продукції; підвищення конкурентоспроможності підприємства тощо.
Економіко-соціальний	Скорочення витрат на виплату соціальної допомоги працівникам за рахунок зменшення нещасних випадків, травматизму, професійних захворювань, пов'язаних зі шкідливими умовами виробництва, у зв'язку з передчасним виходом на пенсію; підвищення продуктивності праці внаслідок підвищення автоматизації, вдосконалення технології виробництва, покращення умов праці.
Економіко-екологічний	Зменшення шкідливих викидів у атмосферу за рахунок покращеної технології; зменшення відходів виробництва за рахунок глибшої переробки сировини та матеріалів.

Таблиця 2

Види ефектів ресурсозбереження залежно від суб'єктів [14]

Для кого ефект	Сутність ефекту
Для підприємства	Економія ресурсів; зниження витрат на сплату податків та штрафів за забруднення навколишнього середовища та використання природних ресурсів; підвищення якості продукції.
Для працівників	Матеріальне стимулювання робітників за рахунок економії; зростання творчої складової праці.
Для споживачів	Поліпшення якості продукції; підвищення екологічності продукції.
Для партнерів підприємства	Скорочення складських та транспортних витрат; збільшення попиту на реалізовану продукцію.

ефекту ресурсозбереження характеризуватиме результати впливу ресурсозбереження на ефективність виробництва, отриману на основі виявлення якісних та кількісних змін сукупності технічних, економічних, екологічних та соціальних показників діяльності суб'єкта господарювання відносно бази порівняння. Така система враховує основні аспекти ресурсозберігаючої діяльності підприємства, що пов'язані як з його внутрішнім, так і із зовнішнім середовищем, а також забезпечує дослідження впливу ресурсозберігаючих заходів на кінцеві результати діяльності суб'єкта господарювання, як наслідок, на виявлення та вирішення наявних проблем щодо ресурсозбереження [16].

Також для оцінювання ресурсоефективності підприємства використовують коефіцієнти ресурсозбереження та ресурсовіддачі [17]. Перший коефіцієнт характеризує рівень витрат матеріальних і трудових ресурсів на використання одиниці обсягу робіт на підприємстві та розраховується як відношення сумарної вартості витрат матеріальних і трудових ресурсів до вартості виконаних за формулою. Другий коефіцієнт є оберненим до першого і характеризує вартість виконаних на підприємстві обсягів на одиницю витрат матеріальних і трудових ресурсів.

Тракування терміна «ресурсозбереження» в багатьох країнах здійснене на законодавчому рівні. Щодо українського законодавства, то на законодавчому рівні ресурсозбереження ніяк не визначено, а визначено лише на рівні підзаконних актів та державних стандартів. Наприклад, посилаючись на ДСТУ 3051-95, можемо сказати, що «ресурсозбереження – це організаційна, економічна, наукова, практична та інформаційна діяльність, методи, процеси, комплекс організаційно-технічних заходів, що супроводжують всі стадії життєвого циклу обкатів і спрямованих на раціональне використання та економне витрачання ресурсів».

Для багатьох розвинених країн питання ресурсозбереження має пріоритет. Урядами країн розробляються різноманітні програми з ресурсо- та енергозбереження, а також розвитку зелених технологій.

В різних країнах світу підходи до ресурсозбереження різняться між собою.

Критеріями, за якими проведено аналіз, вибрано:

- основні інструменти політики ефективного використання ресурсів;
- загальний підхід до політики ефективного використання ресурсів;

- стратегії та плани, націлені на покращення ефективності використання ресурсів для окремих галузей економіки та ресурсів;
- пріоритетні типи ресурсів;
- стратегічні цілі, задачі та показники ефективного використання ресурсів;
- компетентні органи регулювання ефективного використання ресурсів;
- окремі інструменти політики ефективного використання ресурсів.

Порівняймо такі країни, як Франція, Великобританія, Німеччина та Данія (табл. 3).

Таким чином, з табл. 3 можна побачити, що потенційними лідерами у сфері ресурсозбереження є Німеччина та Данія. Це пояснюється більш всеохоплюючим та більш детальним підходом до сфери ефективного використання ресурсів. Також можна побачити, що для Європи характерне використання концепції сталого розвитку, яка полягає в тісній взаємодії трьох основних компонентів (економічний розвиток, соціальний прогрес та відповідальність за навколишнє середовище), які перетинаються між собою та створюють таку модель життя суспільства, за якої задоволення життєвих потреб теперішнього покоління людей досягається без позбавлення цього майбутніх поколінь.

Порівняння цих країн з Україною поки що є безрезультатним, адже досвід цих країн у сфері ресурсозбереження значно більший, ніж досвід України. Україна є молодою державою, лише у 2010 р. напрям ресурсозбереження був названий ключовим (Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 рр., яка не була виконана через події, які сталися у 2013 р.). Згідно з програмою пріоритетним ресурсом для України є енергія.

Існує багато законів та різноманітних нормативно-правових актів, які стосуються лише питань енергозбереження, але їх велика кількість не означає, що вони є всеохоплюючими. Головним законом, що регулює питання енергозбереження, є Закон «Про енергозбереження» 1994 р. Він визначає правові, економічні, соціальні, екологічні основи енергозбереження для підприємств та громадян України. Цей Закон визначає ключові поняття цього питання, кроки для вжиття енергозберігаючих заходів, проте вони є дещо загальними. Основною програмою, яка охоплює заходи щодо захисту ресурсів (енергоресурсів), є Стратегія державної екологічної полі-

тики України на період до 2020 р. від 2010 р. Стратегія містить основні екологічні проблеми України, цілі програми, заходи, які повинні здійснитися в кожній галузі, та інструменти реалізації. Програма не доповнювалась та не оновлювалась з моменту прийняття.

Компетентними органами регулювання ефективного використання ресурсів в Україні є Національне агентство з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів, яке має проводити єдину державну політику у сфері використання енергетичних ресурсів, забезпечувати збільшення частки альтернативних джерел енергії; Державна інспекція з енергозбереження, яка здійснює державний контроль у цій сфері; Міністерство екології.

Україна перебуває на перехідному етапі від командо-адміністративної до ринкової економіки. Тому вона повністю не інтегрувалась в сучасне розвинене європейське суспільство. Для України досі характерні домінування природомістких галузей промисловості, ресурсо- та енергомістких технологій, використання не відновлювальних природних ресурсів, сировинна орієнтація експорту, що суперечить концепції сталого розвитку. Тому Україна повинна вирішити низку завдань у сфері ресурсозбереження, щоби перейти до концепції сталого розвитку:

- збалансувати розвиток економіки в межах екологічного простору держави;
- забезпечити високу якість стану навколишнього середовища;
- впровадити маловідходні та безвідходні технології;
- здійснювати регулярний аналіз стану ресурсозбереження та ресурсоемності на підприємствах;
- використовувати вторинні ресурси та відходи;
- знижувати рівень матеріаломісткості продукції;
- нарощувати продуктивність праці.

Саме ресурсозбереження є тим напрямом використання природно-ресурсного потенціалу, який дає змогу забезпечити економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції за тієї ж кількості використаної сировини, матеріалів, палива. Тому воно має стати основою для формування нової ідеології господарювання, що включає економічне використання наявної ресурсної бази, маловідходний виробничий цикл.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, проблематика ресурсозбереження сьо-

Таблиця 3

Компаративний аналіз методологічних складових управління ресурсозбереженням у країнах світу [18–21]

Критерій	Франція [18]	Великобританія [19]	Німеччина [20]	Данія [21]
1	2	3	4	5
Пріоритетні типи ресурсів	Викопне паливо, рідкі метали, біомаса.	Вода, земля, повітря.	Неенергетична мінеральна сировина; енергетична сировина; біомаса; земля.	Вода, сировина, питна вода, дерево (ліс), енергія.
Пріоритети ефективного використання ресурсів та ресурсозберігаючої політики	«Зелена» та «синя» інфраструктура	Загальне «озеленення» економіки. Ефективне використання ресурсів як внесок в економію засобів та зниження ризиків для бізнесу.	Держава приймає стратегію стійкого розвитку з великим акцентом на ефективне використання ресурсів; використання політики ефективних відходів, використання вторинної сировини; ефективне використання ресурсів задля інновацій.	Ефективність використання ресурсів заснована на принципі, що всі учасники суспільства відповідають за вирішення екологічних проблем.
Компетентні органи регулювання ефективного використання ресурсів	Міністерство екології; Міністерство промисловості; Міністерство сільського господарства; Агентство з охорони енергії; Національне агентство з питань води та водного середовища.	Департамент енергетики та зміни клімату; Департамент зі справ бізнесу та інновацій.	Федеральне міністерство економіки та технологій; Федеральне міністерство навколишнього середовища, охорони природи та безпеки ядерних відходів; Федеральне міністерство наукових досліджень; Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів.	Міністерство навколишнього середовища; Міністерство продовольства, сільського господарства та рибацтва; Міністерство з питань клімату та енергії; Міністерство транспорту; Міністерство економіки.
Стратегічні цілі, задачі та показники ефективного використання ресурсів	Стратегічні цілі полягають у забезпеченні «зеленої» моделі сталого розвитку, забезпеченні сталого росту без шкоди для потреб майбутніх поколінь, досягненні автономності енергії до 2030 р., досягненні 10% відновлювальних джерел енергії в транспортному секторі, створенні окремих морських районів під охороною, створенні органічних продуктів в лікарнях, школах та їдальнях, що мають складати 20%.	Визначення значень показників ефективного використання ресурсів перебуває в стадії розробки; чітка мета підвищення ефективності використання ресурсів не встановлена.	Стратегічні цілі полягають у підвищенні ефективності сировинного матеріалу, зниженні споживання земель, зменшенні використання викопного палива, збільшенні частки поновлювальних джерел енергії, значному збільшенні енергетичного використання біомаси; чітко сформованій системі показників ефективного використання ресурсів (продуктивність енергії, споживання виробів з деревини на душу населення тощо).	Стратегічні цілі полягають у тому, що Данія повинна бути в трійці країн-лідерів з енергоефективності до 2020 р., до 2050 р. вона повинна стати незалежною від викопного палива, слід створити інноваційні та екологічно чисті рішення в усіх секторах економіки, витрати на наукові дослідження у цій сфері повинні сягати 3% від ВВП.
Стратегії і плани, програми, націлені на покращення ефективності використання ресурсів для окремих галузей економіки та ресурсів	План дій (будівлі) передбачає вжиття заходів зі збереження енергії та практичного скорочення викидів парникових газів в будівлях; План розвитку відновлювальних джерел енергії спрямований на сприяння розвитку відновлювальних джерел	DEFRA (план з використання та запобігання відходів) полягає у створенні «безвідходної» економіки; Green Deal передбачає підвищення ефективності споживання енергії на підприємствах та в приватних будинках;	Національна стратегія Germany Digital 2015 та план Germany: Green IT Pioneer спрямовані на використання інформаційних та комунікаційних технологій в концепції сталого розвитку, застосовуються для вирішення різних проблем, пов'язаних зі створення інформаційного суспільства та для забезпечення високого рівня захисту клімату та збереження ресурсів.	Енергетична стратегія 2050 спрямована на забезпечення підвищення енергоефективності виробництва; Національна стратегія відходів заснована на таких трьох основних принципах, як політика ресурсів, політика у сфері клімату та захисту навколишнього середовища, політика у сфері здоров'я людини;

Закінчення таблиці 3

1	2	3	4	5
Стратегії і плани, програми, націлені на покращення ефективності використання ресурсів для окремих галузей економіки та ресурсів	енергії, до 2020 р. їхня доля повинна складати 23% від усіх джерел енергії.	Програма WRAP допомагає підприємствам та приватним особам користуватися перевагами скорочення відходів та використовувати ресурси ефективно.	Національна стратегія біоекономіки до 2030 р. спрямована на сприяння сталому використанню біологічних ресурсів шляхом біоінновацій та їх застосування в різних галузях промисловості; Національна стратегія зі сталого використання та охорони моря передбачає забезпечення закупівлі та постачання сировини, енергії та продуктів харчування з моря способом, який сприяє консервації ресурсів; Національний план енергоефективності – це національна стратегія зі скорочення споживання енергії та загальної енергоефективності Німеччини; Інтегрований енерго- та клімат-пакет включає програму стимулювання ринку з поновлюваних джерел енергії, еко-дизайну та державних закупівель; програма FONA включає розвиток сталих та високоєфективних систем виробництва, а також використання інноваційних технологій для підвищення ефективності використання ресурсів в сферах добування сировини та матеріалів.	мета полягає в збереженні тенденції високого рівня утилізації відходів та зведенні до мінімуму захоронення відходів. Зелений ріст – план з відновлення енергії
Основні та допоміжні інструменти політики ефективного використання ресурсів	– Grenelle de l'environnement регламентує дії держави з точки зору сталого управління природними ресурсами (мета цієї структури полягає у створенні нової моделі сталого розвитку, що акцентує увагу на захисті навколишнього середовища та низькому споживанні енергії, води та інших природних ресурсів); – екологічне маркування продуктів харчування.	– Використання дорожніх карт продуктів; – введення спільної відповідалності держави та бізнесу за збереження ресурсів; – Carbon Trust (організація, створена для бізнесу та державного сектору, допомагає підвищити бізнес-віддачу за рахунок скорочення викидів CO ₂ , економії енергії).	– Створення Центру ефективності використання ресурсів; – прийняття та застосування законодавчої бази про використання ресурсів, зокрема Закону про сприяння збільшенню циклу використання відходів та забезпечення екологічно безпечного зниження відходів; – використання податкових важелів (податкова реформа 1999 р. про збільшення податку на паливо та введення енергетичного податку).	– Використання зеленого оподаткування після проведення податкової реформи у 1999 і 2009 рр. (зменшення податків на доходи та збільшення фінансових стимулів для захисту навколишнього середовища); – добровільні домовленості з промисловістю про енергоефективність (заохочення енергоємних компаній щодо підвищення енергоефективності); – інформаційні інструменти (рекламні кампанії, інструкції, інтернет-портали, маркування); – прийняття та застосування законодавчої бази про використання ресурсів, зокрема Закону про сировину (постачання та виробництво сировини має відбуватися природним та екологічно безпечним методом), Закону про охорону навколишнього середовища, Закону про водопостачання, Закону про екологічні цілі, Закону про ліс.

годні є особливо актуальною та стає однією з ключових як на рівні підприємства, так і на державному та світовому рівнях. Оскільки поняття ресурсозбереження є досить молодим, не існує єдиного підходу до його визначення, зокрема не визначено чітко його основні елементи та характеристики. Більшість європейських країн акцентує свою увагу на формуванні та реалізації політики ресурсозбе-

реження, що є їх пріоритетом. Лідерами щодо питань ресурсозберігаючої політики серед європейських країн є Данія та Німеччина. Підхід цих країн до реалізації політики ресурсозбереження є досить ґрунтовним та всеохоплюючим. Український досвід ресурсозбереження є не таким багатим та успішним. Це можна пояснити тим, що Україна є молодою державою та має інші пріоритети розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Медоуз Д., Рандерс Й. Пределы роста: 30 лет спустя. Москва: Академкнига, 2007. 342 с.
2. Daly H.E. Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development. Boston: Beacon Press, 1996.
3. Дорогунцов С., Коценко К., Хвесик М. та ін. Екологія : підручник. Київ: КНЕУ, 2005. 371 с.
4. Управління матеріальними ресурсами: енциклопедичний словник / за ред. Г. Щокіна, О. Антонюка, М. Головатого, М. Копнова. Київ: Персонал, 2009. 218. с
5. Балашова Р. Оцінка ефективності діяльності підприємств нових форм господарювання на основі показників ресурсозбереження. Донецьк: НАН України, Інститут економіки промисловості, 1999. 240 с.
6. Дорогунцов С., Пітюренко Ю., Олійник Я. та ін. Розміщення продуктивних сил України: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2000. 364 с.
7. Сотник И. Систематизация экономических категорий ресурсосбережения как предпосылка развития ресурсосберегающих процессов. Механизм регулювання економіки. 2005. № 2. С. 28–45.
8. Michael Häder M. Energiepolitik in Deutschland: eine Analyse der umweltpolitischen Rahmenbedingungen für den Strommarkt aus Sicht der Ordnungspolitik. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2010. 106 s.
9. Jevons W.S. VII // The Coal Question. 2nd. London: Macmillan and Company.
10. Близький Р. Механізм ресурсозбереження в промисловості. Донецьк, 2006. 20 с.
11. Бойко Л. Теоретичні аспекти автоматизації функцій управління проектами ресурсозбереження. Технологічний аудит та виробничі резерви. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:67yXQhESaoAJ:journals.urau.ua/tarp/article/view/4778+&cd=72&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
12. Гончарук Н. Ефективність здійснення політики ресурсозбереження в сучасних умовах. Матеріали конференції БДФЕУ. URL: http://www.bsfa.edu.ua/files/konf/hon4aruk_fedushun.pdf.
13. Ресурсосбережение в производственных цепях. Логистика. Основы логистики. URL: <http://www.grandars.ru/college/logistika/resursosberezhenie.html>.
14. Мельник Л., Скоков С., Сотник И. Эколого-экономические основы ресурсосбережения: монография / под ред. И. Сотник. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. 229 с.
15. Сотник І. Комплексна система соціо-еколого-економічних показників моніторингу ресурсозбереження на підприємстві. Вісник СумДУ. Серія: Економіка. 2007. № 1 (85). С. 30–39.
16. Ляшенко І. Проблематика впровадження ресурсозберігаючих заходів на промислових підприємствах України. Проблеми та перспективи розвитку регіональної економіки: матер. VII Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та науковців. Кременчук, 2012. С. 60–61.
17. Оліферук С. Методологічні підходи до вирішення задач ресурсозбереження і ресурсовіддачі у будівництві. Економіка промисловості. 2006. № 3. С. 176–179.
18. Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – France. European Environment Agency. 23 p.
19. Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – United Kingdom. European Environment Agency. 19 p.
20. Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – Germany. European Environment Agency. 26 p.
21. Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – Denmark. European Environment Agency. 33 p.
22. Онищенко О. Аналіз зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері ресурсозбереження. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=479>.
23. Драган І. Методологічні засади управління ресурсозбереженням як напряму реалізації державної політики у сфері природокористування. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2012. № 1 (59). С. 100–102. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2012_1_2/21.pdf.

REFERENCES:

1. Meadows D., Randers J., (2007). *Predely rosta: 30 let spustya [Beyond the Limits]*. M.: Akademkniga, 342 p.
2. Daly H.E. (1996). *Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development*. Boston: Beacon Press.
3. Dorohuntsov S., Kotsenko K., Khvesyk M. (2005). *Ekolohiia: pidruchnyk [Ecology: study book]*. K.: KNEU, 371 p.
4. Shchokin H., Antoniuk O., Holovaty M., Kopnov M. (2009). *Upravlinnia materialnymy resursamy: Entsyklopedychnyi slovnyk [Material Resources Management: Encyclopedic Dictionary]*. K.: Personal, 218 p.
5. Balashova R. (1999). *Otsinka efektyvnosti diialnosti pidpriemstv novykh form hospodariuvannia na osnovi pokaznykiv resursozberezhennia [Estimation of efficiency of activity of enterprises of new forms of management on the basis of indicators of resource saving]*. Donetsk: NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti, 240 p.
6. Dorohuntsov S., Pitiurenko Yu., Oliinyk Ya. (2000). *Rozmishchennia produktyvnykh syl Ukrainy [Placing productive forces of Ukraine]*. K.: KNEU, 364 p.
7. Sotnik I. (2005) *Sistematizatsiya ekonomicheskikh kategoriy resursozberezheniya kak predposylka razvitiya resursozberegayushchikh protsessov [Systematization of economic categories of resource-saving as a prerequisite for the development of resource-saving processes]*. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, no.2, 28–45 pp.
8. Michael Häder M. (2010). *Energiepolitik in Deutschland: eine Analyse der umweltpolitischen Rahmenbedingungen für den Strommarkt aus Sicht der Ornungspolitik*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 106 s.
9. Jevons W.S. VII // *The Coal Question*. London: Macmillan and Company.
10. Blyzkyi R. (2006). *Mekhanizm resursozberezhennia v promyslovosti [Resource-saving mechanism in industry]*. Donetsk, 20 p.
11. Boiko L. *Teoretychni aspekty avtomatyzatsiifunksii upravlinnia proektamy resursozberezhennia [Theoretical aspects of automation of resources management resource management]*. *Tekhnolohichni audyt ta vyrobnychi rezervy*.
12. Honcharuk N. *Efektyvnist zdiisnennia polityky resursozberezhennia v suchasnykh umovakh [Effectiveness of resource conservation policy in modern conditions]*. *Materialy konferentsii BDFEU*.
13. *Resursozberezhennie v proizvodstvennykh tsepyakh*. *Logistika. Osnovy logistiki*.
14. Mel'nik L., Skokov S., Sotnik I. (2006). *Ekologo-ekonomicheskie osnovy resursozberezheniya [Ecological and economic basis of resource saving]*. Sumy: ITD "Universitetskaya kniga", 229 p.
15. Sotnyk I. (2007). *Kompleksna systema sotsio-ekoloho-ekonomichnykh pokaznykiv monitorynhu resursozberezhennia na pidpriemstvi [Integrated system of socio-ecological and economic indicators of resource conservation monitoring at the enterprise]*. *Visnyk SumDU. Seriya: Ekonomika*, no. 1 (85), 30–39 pp.
16. Liashenko I. (2012). *Problematyka vprovadzhennia resursozberihaiuchykh zakhodiv na promyslovykh pidpriemstvakh Ukrainy [Problem of implementation of resource saving measures at industrial enterprises of Ukraine]*. *Problemy ta perspektyvy rozvytku rehionalnoi ekonomiky*, 60–61 pp.
17. Oliferuk S. (2006). *Metodolohichni pidkhody do vyrishennia zadach resursozberezhennia i resursoviddachi u budivnytstvi [Methodological approaches to solving problems of resource conservation and resource utilization in construction]*. *Ekonomika promyslovosti*, no. 3, 176–179 pp.
18. *Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – France*. European Environment Agency, 23 p.
19. *Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – United Kingdom*. European Environment Agency, 19 p.
20. *Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – German*. European Environment Agency, 26 p.
21. *Survey of resource efficiency policies in EEA member and cooperating countries 2011. Country profile – Denmark*. European Environment Agency, 33 p.
22. Onyshchenko O. (2011). *Analiz zarubizhnoho dosvidu realizatsii derzhavnoi polityky u sferi resursozberezhennia [Analysis of foreign experience in implementing state policy in resource saving]*. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 5.
23. Drahan I. (2012). *Metodolohichni zasady upravlinnia resursozberezhenniam yak napriamu realizatsii derzhavnoi polityky u sferi pryrodokorystuvannia [Methodological principles of resource saving management as a direction of implementation of state policy in the field of nature management]*. *Visnyk ZhDTU. Seriya: ekonomichni nauky*, no. 1 (59), 100–102 pp.